

Efectes d'una intervenció en base fonètica sobre les habilitats lectores dels alumnes amb discapacitat intel·lectual

En la societat actual, la capacitat de llegir és necessària per accedir al contingut del currículum ordinari, a la tecnologia del segle 21, i a la majoria d'oportunitats de treball i d'aprenentatge al llarg de la vida. Si bé això és cert per a tothom, l'adquisició de les habilitats d'alfabetització és especialment important per a les persones amb discapacitat intel·lectual (DI). Per aquestes persones, saber llegir comporta tenir més independència en la vida diària i una participació social més elevada. No obstant això, els estudis també mostren que moltes persones amb DI tenen unes habilitats lectores molt baixes. Aquest és especialment el cas dels alumnes amb DI moderada i severa. Aquesta situació no és només deguda als greus dèficits que aquests alumnes generalment presenten en la memòria i en el llenguatge i que fa més difícil que aprenguin a llegir. Les pràctiques educatives que sovint estan poc organitzades, són pobres o es limiten a l'ensenyament de paraules visuals, també contribueixen a aquest fenomen. De fet, molts mestres no saben com fer-ho millor a l'hora d'ensenyar a llegir als alumnes amb DI, ja que normalment han rebut molt poca formació sobre aquest tema i perquè no se'ls han proporcionat materials d'ensenyament adequats.

Afortunadament, en les darreres dècades, hi ha hagut un progrés en el coneixement sobre com ensenyar a llegir als alumnes amb DI. S'han publicat diversos estudis que examinen com llegeixen els bons lectors i com ensenyar de manera eficient la lectura als alumnes amb un desenvolupament normal i als lectors amb dificultats. Les habilitats essencials per esdevenir un lector expert es van definir amb tota claredat en la meta anàlisi que va portar a terme el National Reading Panel a l'any 2000. Els components bàsics de la lectura són cinc: (a) la consciència fonèmica, (b) l'ensenyament en base fonètica, (c) la fluïdesa, (d) el vocabulari, i (e) la comprensió. Un gran nombre d'evidències han mostrat que aquest diversos components de l'alfabetització s'han d'integrar de manera explícita en les intervencions lectores primerenques. Per una banda, la consciència fonèmica i l'ensenyament en base fonètica amb un enfocament sistemàtic són essencials per assegurar que els nens aprenguin a llegir paraules de manera eficient. Per l'altra banda, s'ha d'ensenyar als nens a llegir textos amb fluïdesa i comprenent allò que llegeixen. També es recomana relacionar l'aprenentatge de la lectura i de l'escriptura, que són les dues cares de la mateixa moneda.

Respecte als alumne amb DI, s'ha ressaltat que l'ensenyament de la lectura basat en l'evidència, millorat amb estratègies o adaptacions específiques, és també efectiu pels alumnes amb DI. A més, aquests estudis han demostrat que no només els alumnes amb DI lleu, sinó també els alumnes amb DI moderada i severa, poden aprendre a descodificar quan se'ls proporciona un ensenyament explícit en la consciència fonològica i en base fonètica. En conjunt, aquests estudis permeten la identificació d'alguns components que s'haurien d'integrar en els programes d'ensenyament que es dissenyen per aquests alumnes. A més de l'ensenyament sistemàtic o explícit en base fonètica i de la consciència fonològica, s'hauria de proporcionar als alumnes

determinades ajudes, feedback correctiu, l'ús del retard temporal o el sistema de suports de més i menys ajuda, i la revisió acumulativa. Tot i aquests avenços, hi ha pocs estudis de grup sobre els efectes de l'ensenyament de la lectura en base fonètica, així com d'estudis de cas únic d'alta qualitat.

Recentment s'ha publicat un estudi¹ que té per finalitat avaluar l'eficàcia d'un programa en base fonètica francès que s'ha dissenyat per alumnes amb DI. Concretament, el treball investiga la següent pregunta: Quins són els efectes d'un programa d'ensenyament de la lectura en base fonètica, que s'aplica essencialment en un format de petit grup, en les habilitats de consciència fonològica, en el coneixement de la relació lletra-so, en la lectura de paraules amb i sense sentit i en les habilitats d'escriptura d'alumnes de primària amb DI i de parla francesa?

En el treball participen 50 alumnes que s'assignen a l'atzar al grup de tractament o al grup control. La majoria dels participants (el 75%) tenen un CI entre <55-50. Tots els participants també mostren limitacions significatives en la conducta adaptativa.

Trenta tres mestres de 24 aules participen en l'estudi.

El programa d'ensenyament ha estat dissenyat pel grup de recerca i pensat per alumnes amb DI moderada de parla francesa. El programa posa un fort èmfasi en el desenvolupament de les habilitats de consciència fonèmica (identificació del primer fonema, síntesi de fonemes i anàlisi dels fonemes de les paraules), el coneixement de la relació so-lletra, les habilitats de descodificació, i les habilitats d'escriptura. El programa fa servir un enfocament sistemàtic i explícit amb un procediment correctiu sistemàtic que utilitza el retard temporal constant, així com el sistema de menys a més ajuda.

El programa s'ha ideat per aplicar en un format de petit grup. Inclou un manual del mestre i lliçons escrites, targetes de lletres, targetes de síl·labes i paraules, un llibre de contes, targetes de dibuixos, i lletres mòbils. El programa consta de quatre nivells que es construeixen al voltant de la introducció de les següents correspondències de lletra-so: a, i, r, u (nivell 1), l, o, f (nivell 2), v, é, j (nivell 3), b, ou, t (nivell quatre). Aquestes correspondències lletra-so s'han elegit d'acord amb la seva regularitat i l'alta freqüència en la llengua francesa. Per a cada correspondència lletra-so, hi ha una lliçó per ensenyar la correspondència ("lliçó d'introducció") i una lliçó per ensenyar als alumnes a descodificar i escriure les síl·labes i les paraules amb les correspondències lletra-so conegudes ("lliçó de descodificació").

La "lliçó d'introducció" té el següent contingut: (1) comprensió oral d'un conte curt que el mestre llegeix en veu alta amb una freqüència que està d'acord amb el so que es treballa (els mestres fan preguntes als alumnes per fomentar la comprensió literal i inferencial), (2) introducció d'una nova correspondència lletra-so en relació a dues paraules del conte que comencen amb aquesta lletra, (3) identificació visual de la lletra en el text, (4) associació de la lletra amb el seu so (els alumnes ressegueixen diverses

¹ Sermier Dessemontet, R., de Chambrier, A., Martinet, C., Meuli, A., i Linder, A. (en premsa). Effects of phonics-based intervention on the reading skills of students with Intellectual disabilities. *Research in Developmental Disabilities*.

vegades la forma de la lletra amb un dit sobre un model mentre diuen el so de la lletra), (5) identificació del primer fonema (els alumnes classifiquen dibuixos de paraules que comencen o no amb el so que s'està treballant). En el nivell quatre, aquesta activitat canvia, i s'identifica l'últim fonema.

Les "lliçons de descodificació" tenen el següent contingut: (1) Una revisió ràpida de les correspondències lletra-so conegudes, (2) síntesi fonèmica (el mestre diu uns sons, estirant aquells que ho permeten, i els alumnes els han d'unir per formar una paraula), (3) allargar els sons de les paraules (s'ensenya als alumnes a dir les paraules mentre s'allarguen els sons continus; per ex., "mmmmaaaa"), (4) descodificar (s'ensenya als alumnes de manera explícita a descodificar paraules seguint l'estratègia de tres passos que es presenta en el "Corrective Reading Program", (5) activitat d'escriptura (s'ensenya de manera explícita als alumnes a segmentar síl·labes i paraules en fonemes i escriure-les amb lletres mòbils). La complexitat de les tasques de descodificació i d'escriptura augmenta progressivament d'un nivell a l'altre.

El progrés dels alumnes s'avalua molt de prop en tot el programa.

Els resultats suggereixen que els components i estratègies del programa són més eficients que l'ensenyament de la lectura que es fa normalment. Els alumnes del grup d'intervenció milloren més en la lectura de paraules amb i sense sentit. No es mostren diferències en la consciència fonèmica i en el coneixement de la correspondència lletra-so.

Una de les reflexions que fan els autors i que poden explicar els resultats de l'estudi és que els alumnes amb DI moderada possiblement necessitin més d'un any d'ensenyament intensiu i sistemàtic amb un programa en base fonètica perquè s'observi un progrés evident en la lectura.

Josep Font